

Παραδοσιακή Μουσική της Κύπρου

Δημιουργία, Διάσωση, Διάδοση, Επανεξέταση

Μιχάλης Ττερλικκός - Ιούνης, 2021

Μέρος 1ο

Με απλές κουβέντες θα προσπαθήσω να παρουσιάσω το θέμα «Παραδοσιακή Μουσική της Κύπρου» (ΠΜΚ), με βάση τα βιώματα μου ως απλός Κυπραίος που έζησα την αλλαγή που το ξυλάλετρον¹ ως το διαδύκτιον, μα τζαι ως άμεσα εμπλεκόμενος με την παραδοσιακή μας μουσική που τα μέσα της δεκαετίας του '80 ως τώρα. Μακριά που πολύπλοκες αναλύσεις τζαι μακριά που κάθε ιδεολογία. Βασισμένος σε μουσικά αρχεία, παλιές δισκογραφήσεις, εκδόσεις για την λαογραφία τζαι την ΠΜΚ, μα τζαι δικές μου καταγραφές τα τελευταία τριάντα χρόνια, κάμνοντας απλούς συλλογισμούς τζαι εξάγοντας κάποια προσωπικά συμπεράσματα.

Καταβολές της ΠΜΚ – πορεία μέσα στον χρόνο.

Για το πώς ήταν η ΠΜΚ στα πολλά παλιά χρόνια εν' μπόρουμε να είμαστε βέβαιοι. Πρώτα – πρώτα γιατί δεν έχουν στην διάθεση μας ήχον, μα τζαι στίχους σε γραπτά κείμενα έχουμε που τον μεσαίωνα τζαι ύστερα. Έχουμε όμως στην διάθεση μας δυο σημαντικά εργαλεία. Την ιστορία τζαι την γλώσσα του τόπου. Ξεκινώντας που τον 13ον αιώνα π.Χ, η Κύπρος εκατακτήθηκε ολόκληρη ή τμηματικά που πολλούς. Αρχαίοι Έλληνες, Φοίνικες, Ασσύριοι, Αιγύπτιοι, Πέρσες, Πτολεμαίοι, Ρωμαίοι, Βυζαντινοί, Φράγκοι, Ενετοί, Οθωμανοί, τζαι Εγγλέζοι. Τζείνοι όμως που αφήσαν την σφραγίδα τους μέχρι σήμερα ήταν οι Αρχαίοι Έλληνες, με την επικράτηση της Ελληνικής γλώσσας τζαι του Ελληνικού Πολιτισμού, τζαι στην συνέχεια οι Βυζαντινοί.

Ας έρτουμε τώρα στην γλώσσα. Ευτυχώς η Ελληνική Κυπριακή Διάλεκτος (ΕΚΔ) διατηρείται μέχρι σήμερα σε πολλά μιάλλον βαθμόν. Αν αναλύσουμε λοιπόν την ΕΚΔ βλέπουμε ότι ο βασικός της κορμός εν' η Ελληνική γλώσσα. Υπάρχουν όμως τζαι πάρα πολλά στοιχεία που την γλώσσα του Ομήρου, που την Αρχαία Ελληνική, την γλώσσα των Βυζαντινών χρόνων, μα τζαι λέξεις Λατινογενείς, Φράγκικες, Τούρτζικες, Αραβικές

Με βάση, λοιπόν, την εικόνα της ιστορίας τζαι της ΕΚΔ μπορούμε να έχουμε κάποιαν εικόνα για τες καταβολές της ΠΜΚ. Τωρά σίγουρα, τζαι με το δίτζιον σας, έννα διερωτηθείτε. «Μα η παραδοσιακή μας μουσική έδει ρίζες 'πο τούτους ούλλους; Σίγουρα όι. Όπως είπαμεν πιο πάνω ο ελληνικός πολιτισμός, επομένως τζαι η μουσική επικράτησεν στην Κύπρον που τα αρχαία χρόνια. Όμως, κάποια στοιχεία τζαι που τους άλλους ούλλους εμπήκαν στην μουσικήν μας με το πέρασμα των τζαιρών. Τζ' ο λόγος που οι επιδράσεις που τους κατακτητές ήταν περιορισμένες νομίζω πως εν' απλός. Οι επαφές του λαού με τους κατακτητές περιερίζονταν στην σχέσην του δυνάστη τζαι του υπόδουλου, με αποτέλεσμα την αντίστασιν του λαού στην ξένην κουλτούραν. Η αντίστασι όμως εν ήταν απόλυτη. Γιατί η μουσική ως μέσον έκφρασης τζαι επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων έδει την δύναμην να διαπερνά κάθε αντρόςιν². Έτσι το κόσδινον του λαού άφηνεν να περνούν μέσα στην ΠΜΚ κάποια ξένα στοιχεία που η διαφορά τους με τα ακούσματα του λαού εν ήταν τζαι τόσοσν μιάλη. Τούτον όμως είνιετον με τον τζαιρόν τζαι γιάλι - άλι. Τζ' έτσι σιγά -σιγά επροσαρμόζονταν, εχωνεύκονταν τζ' είνιουνταν μέρος της δημοτικής μας μουσικής. Το ίδιον είνιετον τζαι με την δημοτικήν μουσικήν των γύρω λαών, με την διαφοράν ότι με τούτους ο λαός ήταν πιο δεκτικός γιατί εν υπήρχεν η σχέση του κατακτητή τζαι του υπόδουλου. Μα προπαντός γιατί η μουσική τους είδεν κάποιες κοινές ρίζες (με άλλους πιο πολλά τζαι με άλλους λλιόττερον) με την δικήν μας μουσικήν. Έτσι, σε τούτην την περίπτωσιν, η προσαρμογή τζαι η αφομοίωσι ήταν πιο εύκολη.

Οι πιο πάνω υποθέσεις αφορούν την περίοδον που τους Αρχαίους Χρόνους ως το Βυζάντιον. Γιατί ποδά τζαι δα έχουμε πλέον καταγραμμένα τραούδκια τουλάχιστον σε στίχον που αφορούν την Βυζαντινήν περίοδον. Τα γνωστά Ακριτικά Τραούδκια τζαι τες Παραλογές, που ως την δεκαετιάν του '60 ήταν ακόμα ζωντανά στον νουν τζαι στο στόμαν του κόσμου, τζ' εκρατούσαν τους συντροφικιάν στο θέρος, στες βούφες³, στο

2 εμπόδιο
3 αργαλειοί

3 κουπάδιν, στα ζευκάριν⁴, στες ατέλειωτες δειμωνιάτικες νύχτες κοντά στην τσιμινιάν⁵. Μα ακόμα τζαι σήμερα μπόρουμεν να συναντήσουμεν στα χωρκά ελάχιστους ηλικιωμένους που κουβαλούν ακόμα τζαι απαγγέλλουν, έστω τζαι με κάποιες διαλείψεις τα τραούδκια του Διγενή, του Κωσταντά, της Αρετής, κ.λπ.

Το γεγονός τούτον μαρτυρά πως τούτα τα τραούδκια εμπήκαν τόσο βαθκεία στην ιστορική τζαι την μουσική μνήμη του κόσμου, που αντέξαν την Φραγκοκρατία, την Ενετοκρατία, την Οθωμανοκρατία, την Αγγλοκρατία τζ' εφτάσαν ως τες μέρες μας. Κατά την Οθωμανοκρατία, φαίνεται ότι τζέινον που εκυριάρχησεν ήταν η Βυζαντινή Εκκλησιασική Μουσική, γιατί ο κόσμος εν είδεν άλλον ποκούμπιν⁶, εξόν που την πίστην του. Μα τζαι κάποια αφηγηματικά τραούδκια που εξιστορούσαν τα βάσανα του κυπριακού λαού που τους κατακτητές, κυρίως σε ύφος ποιητάρικον.

Σε τζέινες τες εποχές, εκτός που τα τραούδκια που αναφέραμεν πιο πάνω, ήταν σίγουρα γνωστά τζαι σε χρήση που τον κόσμον, τα τραούδκια του κύκλου της ζωής (ναννουρίσματα, του γάμου, μοιρολόγια κ.λπ) του κύκλου του χρόνου (κάλαντα, θρησκευτικά τραούδκια κ.λπ) αρκετές «Φωνές» τζαι «Μανέδες».

Που τα τέλη όμως του 19ου αιώνα που η επικοινωνία με την Μικράν Ασία εν γίνην πιο συχνή, μουσικές κομπανίες που την Κωνσταντινούπολην τζαι την Σμύρνην, όπου τότε η παραγωγή μουσικής, μπορώ να πω πολυπολιτισμικής (Έλληνες, Τούρτζοι, Αρμένιοι, Εβραίοι, Ευρωπαίοι, κ.λπ) ήταν στες δόξες της, έρκουνταν στην Κύπρον, στες αστικές περιοχές τζ' επαίζαν σε διάφορα κέντρα, σε συνεργασία με μουσικούς ντόπιους. Που τους Μικρασιάτες λοιπόν, μέσω των ντόπιων μουσικών, πολλά τραούδκια εγινήκαν κτήμαν των Κυπριών, με τες ανάλογες φυσικά, προσαρμογές. Τούτη η μεταφορά μουσικής που την Μικράν Ασία εν στην Κύπρον εκορυφώθηκε με την Μικρασιατική Καταστροφήν του 1922 που πολλοί Μικρασιάτες πρόσφυγες ήρταν τζ' ερίζωσαν στην Κύπρον. Τζ' όπως εσμιχήκαν με τους ντόπιους εμάθαν τους τζαι τα τραούδκια τους, που εφέραν μιτά τους.

4 όργωμα με ζευγάρι ζώων.

5 τζάκι

6 στήριγμα

- 4 Η γεωγραφική θέση της Κύπρου, στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, έφερεν μας πολλά βάσανα που τους διάφορους κατακτητές που εκάτσαν με το γυρίν⁷ πά' στα ζινίδια⁸ μας. Για την παραδοσιακή μας μουσικήν, όμως, μπορώ να πω ότι ήταν ευλοΐα. Γιατί το αβίαστον σμίξιμον τόσων ρυθμών τζαι μελωδιών τζαι η αφομοίωση τους έκαμεν την ΠΜΚ τόσον πλούσιαν τζαι τόσον όμορφην.

Μέρος 2ο

Στο προηγούμενον κείμενον αναφερτήκαμεν χοντρικά στες καταβολές τζαι στην πορείαν της Παραδοσιακής Μουσικής της Κύπρου (ΠΜΚ) ως τα μέσα του περασμένου αιώνα. Όπως είπαμεν που τα μέσα του 19ου αιώνα εγινήκαν οι πρώτες δημοσιεύσεις για την ΠΜΚ σε μορφήν στίχων. Οι δκυο βασικές εκδόσεις ήταν, του Αθανάσιου Σακελλάριου – «*Τα Κυπριακά*» τζαι του Γεωργίου Λουκά – «*Φιλολογικά επισκέψεις των εν τω βίω των νεώτερων κυπρίων μνημείων των αρχαίων*».

Τον 20ον αιώναν εκδοθήκαν διάφορες συλλογές με τραούδκια⁹, τόσον μόνον σε στίχους αλλά τζαι σε στίχους συνοδευόμενους με μουσικήν σημειογραφίαν, είτε Ευρωπαϊκήν, είτε Βυζαντινήν είτε τζαι στες δκυο. Αναφέρω τες κυριότερες εκδόσεις κατά το 20ον αιώναν.

Εκδόσεις μόνο με στίχους

- Ξενοφώντα Φαρμακίδη – *Κύπρια Έπη*
- Νέαρχου Κληρίδη – *Κυπριακά Δημοτικά Τραγούδια*
- Θεόδωρου Παπαδόπουλου – *Νέα Θρησκευτικά ποιήματα εκ Κυπριακού Χειρογράφου*
- Θεόδωρου Παπαδόπουλου – *Κυπριακά Δημώδη Άσματα εξ Ανεκδότων Συλλογών του 10' Αιώνος*
- Μάγδας Μ. Κιτρομηλίδου – *Ακριτικά Τραγούδια και Παραλογές από την Κύπρο.*
- Κώστα Μ. Προυσή (Λαογραφική Κύπρος) – *Δέκα Δημοτικά Τραγούδια.*

7 σειρά

8 σβέρκο

9 Ός τα μισά του 20ου αιώνα, ο κόσμος άμαν ελάλεν «τραούδι» εννόαν κάθε τι έμμετρον, άσχετα αν είδεν μελωδίαν ή όι

5 **Εκδόσεις με στίχους συνοδευόμενους με μουσικήν σημειογραφίαν:**

- Χαράλαμπος Παπαδόπουλος - *Τα Δημώδη Άσματα της Κύπρου*
- Χρίστου Αποστολίδη - *Άσματα και Χοροί Κυπριακοί*
- Θεόδουλου Καλλίνικου - *Κυπριακή Λαϊκή Μούσα*
- Κλεόβουλου Αρτεμίδη - *20 Κυπριακά Δημοτικά Τραγούδια*
- Σώζου Τομπόλη - *Κυπριακοί ρυθμοί και μελωδίες*
- Σώζου Τομπόλη - *Δημοτικά τραγούδια και χοροί της Κύπρου*
- Γεωργίου Αβέρωφ - *Κυπριακοί Λαϊκοί Χοροί*
- Γεωργίου Αβέρωφ - *Ο Κυπριακός Γάμος*
- Γεωργίου Αβέρωφ - *Τα δημοτικά τραγούδια και οι λαϊκοί χοροί της Κύπρου*
- Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών - *Κυπριακά Δημώδη Άσματα*
- Πελοποννησιακό Λαογραφικό ίδρυμα - *Κύπρος Δημοτική Μουσική (βιβλίο και δίσκοι)*
- Πιερή Ζαρμά - *Πηγές της Κυπριακής Δημοτικής Μουσικής*
- Στέλιου Παπαδόπουλου - *Παραδοσιακά Τραγούδια και Χοροί της Κύπρου*

Τούτες ήταν οι πιο σημαντικές εκδόσεις κατά τον 19ον τζαι τον 20ον αιώνα, χωρίς να σημαίνει ότι εν είδεν τζ' άλλες, όπως επίσης τζαι πιο ύστερα. Με βάση το περιεχόμενον των διάφορων εκδόσεων θα προσπαθήσω να κατατάξω την ΠΜΚ σε διάφορες κατηγορίες, παρόλον που κάθε διαχωρισμός έννευ ποττέ απόλυτος, αφού η κάθε ταξινόμηση εν' διαφορετική αν γίνεται πάνω σε άλλην βάση. Επιχειρώ το όμως, για να φανεί ο πλούτος της ΠΜΚ.

Αφηγηματικά:

- Ακριτικά
- Παραλογές
- Ισορικά
- Ποιητάρικα
- Τραούδκια της αγάπης

6 **Κύκλος της Ζωής:**

- Ναννουρίσματα, Ταχταρίσματα, Παιδικά παιγνίδια.
- Του γάμου
- Μοιρολόγια

Κύκλος του χρόνου:

- Θρησκευτικά τραούδια
- Κάλαντα
- Τραούδια για τες σήκωσες τζαι τες σουσες
- Τραούδια του θέρους τζαι για άλλες δουλειές στα χωράφκια

Διάφορα άλλα:

- Επέαια, κυρίως Μικρασιάτικα
- Ερωτικά τραούδια
- Ερωτικά δίστιχα
- Τσιαττίσματα
- Τραούδια της ξενιθιάς
- Σατιρικά
- Μυλλωμένα
- Παρωδίες ψαλμών
- Της τάβλας
- Μανέδες
- Φωνές
- Χοροί τζαι χορευτικά τραούδια

Για να ολοκληρώσουμε την εικόνα της ΠΜΚ, λαλώ να δούμε μιαν – μιαν τες κατηγορίες, να εξηγήσουμε κάποια πράματα για την κάθε μιαν τζαι να αναφερτούμε σε κάποια χαρακτηριστικά τραούδια.

Αφηγηματικά τραούδια:

Ως τα μέσα του περασμένου αιώνα τα αφηγηματικά τραούδια, συνήθως μακροσκελή, ήταν στην πρώτην θέση. Τζαι τούτον γιατί υπήρχαν οι δραστηριότητες με τες οποίες οι μόνον εταιρικάζαν, μα ήταν τζαι απαραίτητα για να περνά η ώρα τζαι για να διούν ρυθμόν στην δουλειάν. Τέθοικες δραστηριότητες ήταν, οι δουλειές στα χωράφκια, στο αλώνιν, το κουπάιν, το ξηφλούδισμα του παμπατζιού, οι μιάλες κρύες νύχτες του δειμώνα κοντά

7 στην τσιμινιάν¹⁰ χωρίς ράδιον, τηλεόρασην τζαι διαδύκτιον. Σήμερα πιον οι δραστηριότητες τούτες εχαθήκαν, τζαι δυστυχώς επήραν μιτά τους τζαι τα τραούδκια τους.

Για να ξαναζωντανέψουν, λοιπόν, τα αφηγηματικά τραούδκια τζαι να μπουν πάλε στες προτιμήσεις του σημερινού Κυπραίου εφάρμοσα πριν κάμποσα χρόνια την μέθοδον της αποσπασματικής περίληψης για να περιορίσω την διάρκειαν τους. Έναν παράδειγμαν εν' η Αροδαφνούσα - <https://www.youtube.com/watch?v=eBh2SW5ABz8> - που με τούτον τον τρόπον, όι μανιχά εξαναζωντάνεψεν μα εγίνην τζαι που τα πιο δημοφιλή.

Κάτι παρόμοιον εγίνην τζαι με τα ποιητάρικα. Οι ποιητάρηες τότε ήταν τα ΜΜΕ της εποχής. Εκάμναν τα διάφορα γεγονότα (φόνους, τραγικές ιστορίες αγάπης, θαύματα κ.λπ) τραούδκια, ετυπώνναν τα σε φυλλάδες τζ' επουλούσαν τα στα παναύρκα. Έτσι ο κόσμος εμάθθαιννεν τα νέα τραουδιστά, οι ποιητάρηες εβκάλλαν το ψουμίν τους τζ' ήταν ούλλοι ευκαριστημένοι. Ήρτεν όμως ο τζαιρός που εσβήσαν τζ' οι ποιητάρηες. Για να διατηρηθεί τζαι να συνεχιστεί η Ποιητάρικη Φωνή τζαι όι η δουλειά του ποιητάρη, μπορούμεν να προσαρμόσουμεν στην «φωνήν» παλιά δημοτικά τραούδκια μα τζαι σημερινά. Έναν τέθοκιον παράδειγμαν εν' «Η Λυερή τζ' ο Χάρος» - <https://www.youtube.com/watch?v=jfQGd15bz7s&t=100s> - που συνεχίζει να το αγαπά ό ο κόσμος τζαι να το ζητά, που το 1991 ως τωρά.

Που **τα τραούδκια του κύκλου της ζωής**, τα μόνα που εμείναν στην ζωήν μας εν' τα τραούδκια του γάμου, τζαι τζείνα όι ούλλα. Χωρίς το πραγματικόν τους νόημα, σαν μια τυπική διαδικασία που πολλές φορές καταντά τζαι παθιαμάς¹¹...

Που **τα τραούδκια του κύκλου του χρόνου**, τα Παραδοσιακά μας Κάλαντα για πολλά χρόνια εκτοπιστήκαν που τα Carols τζαι τα Πανελλήνια Κάλαντα. Τα δε Θρησκευτικά Τραούδκια (Ο Θρήνος της Παναγίας τζαι το Τραούδιν τ' Άη Γιώρκη) εκοιντεύκαν τζαι τζείνα να χαθούν. Ευτυχώς που το 1998 που εκυκλοφόρησεν η δισκογραφική έκδοση «Των Γεννών τζαι της Λαμπρής» - <http://mousalyra.com.cy/diskografia/των-γεννων->

10 τζάκι

11 χαβαλές

τζαι-της-λαμπρής/ - Τα Κυπριακά Κάλαντα εκυριαρχήσαν τζαι τραουδικιούνται που μιτσούς τζαι μιάλους, τζαι τα Θρησκευτικά Τραούδικια αρκέψαν ν' ακούονται σε πιο πολλά χωρκά.

Τα **Τραούδικια του θέρους** τζαι για άλλες δουλειές στα χωράφκια εχαθήκαν τζαι τζείνα. Αφού θέρους πκιον εν έδει τζαι ούλλες οι δουλειές στα χωράφκια γινήσκονται με τα μηχανήματα. Κουπάδικια εν έδει έξω να βόσσουν. Τα κτηνά εν' βαούμενα μέσα στες φάρμες. Τζ' αν δεις στον κάμπον κανέναν κουπάιν, ο βοσκός εν' ξένος αρκάτης. Ποιος τζαι για ποιον να τραουδήσει!

Που τα **διάφορα άλλα**, τραούδικια της ξηνητιάς εν έδει σήμερα, αφού στην ουσίαν με τα μέσα επικοινωνίας επήαν τζ' οι παλιοί καμοί της ξηνητιάς. Οι παρωδίες ψαλμών εχαθήκαν τζαι τζείνοι, αφού ετραουδικιούνταν σε οικογενειακά γλένκια, που παρόλον που καλά κρατούν εν έχουν πκιον τραουδικιές, μα τηλεόρασην τζαι τραούδικια που τα κινητά. Τα μυλλωμένα τα τελευταία 15 χρόνια εγινήκαν αντικείμενον συναυλιών που διοργανώννει το Κανάλι 6 με μιάλην επιτυχίαν. Ούλλα τ' άλλα, δηλαδή τζείνα που μας ήρταν που την Μικράν Ασίαν, τα παλιά Ερωτικά Τραούδικια, οι Φωνές με Ερωτικά Δίστιχα, κάποια Σατιρικά, κάποια Τραούδικια της Τάβλας, άτε τζαι κανέννας Μανές, τα τσιαττίσματα, οι χοροί τζαι τα χορευτικά τραούδικια εν' το περιεχόμενον συναυλιών που Μουσικοχορευτικά Σχήματα.

Μέρος 3ον

Ποτζεί, ποδά, εκαταλήξαμεν στο προηγούμενον κείμενον ότι τωρά πιον οι τόποι τζ' οι περιπτώσεις που αλώνιζεν¹² η Παραδοσιακή μας Μουσική (ΠΜΚ), ελείψαν μας¹³. Με λλία λόγια η ΠΜΚ με την μορφήν που ήταν ως τα μέσα του περασμένου αιώνα έκλεισεν τον κύκλον της. Μπαίννει λοιπόν το ερώτημαν. «Είνταν που κάμνουμεν ποδά τζαι δα;» Λαλούμεν, «ήταν έναν φαινόμενον άλλων τζαιρών που επέρασεν, άρα να την ιξηγράψουμεν;» όξα «ήταν κάτι πολλά σημαντικόν που εταγιάντησεν¹⁴ σιλιάες χρόνια, εν' η ταυτότητα μας, εν' ο πολιτισμός μας τζ' έχουμεν χρέος να την ιγλεπήσουμεν¹⁵ τζαι να την δώσουμεν

12 κυριαρχούσε

13 μας τελείωσαν

14 άντεξε

15 προστατέψουμε, διαφυλάξουμε

- 9 για προΐκταν στες επόμενες γενιές;» Αν ιδικιαλέξουμεν το πρώτον, τα πράματα εν' εύκολα. Ξηχάννουμεν την τζ' ετέλειωσεν, τζαι τελειώννουμεν τζ' εμείς μιτά της. Αν ιδικιαλέξουμεν, όμως, το δεύτερον, πρέπει νά 'βρουμεν τον τρόπον να το κάμουμεν όσον πιο σωστά γίνεται.

Στο πρώτον κείμενον με τίτλον «Παράδοση, μια ταλαιπωρημένη έννοια» είπαμεν πως εδημιουργείτουν τζαι πως εδιαδίδετουν η ΠΜΚ. Είπαμεν επίσης για το περιβόητον κόσδινον του λαού τζαι των άγνωστων δημιουργών που εκοσδίνιζεν τα τραούδκια. Σήμμερα που η διάδοση της ΠΜΚ γίνεται μόνον που τραουδιστές τζαι μουσικούς, με συναυλίες τζαι που τα ΜΜΕ, τούτον το κόσδινον, έφυεν πιον που τα σέρκα του κόσμου τζ' επέρασεν στους ερμηνευτές, μα τζαι στους ραδιοφωνικούς τζαι τηλεοπτικούς παραγωγούς. Για την ώραν ας αφήσουμεν έξω τους δεύτερους, ας περιοριστούμεν στους ερμηνευτές τζαι ν' ανοίξουμεν το θέμαν:

Η προσέγγιση της ΠΜΚ που τον σημερινόν ερμηνευτήν.

Ο σημερινός, ερμηνευτής, πριν αποφασίσει να ασχοληθεί σοβαρά με την παραδοσιακήν μουσικήν, κατά την γνώμην μου, αν θέλει να πατά γερά, πρέπει πρώτα να κάμει μιαν ανάλυσην. Απλήν, μα πολλά χρήσιμην.

Ανάλυση των παλιών συνθηκών: Στους παλιούς τζαιρούς, που η τεχνολογία ήταν ανύπαρκτη, η τραουδικιά ήταν απαραίτητη εσωτερική ανάγκη του αθρώπου. Στες ατέλειωτες ώρες της δουλειάς, λοιπόν, στα χωράφκια, στο κουπάνι¹⁶, στο εργαστήριν, για να περνά η ώρα τζαι για να του φαίνεται ο κόπος λλιόττερος, τον καμόν του, την χαράν του, τον έρωταν του, έκαμνεν τα τραούδιν. Αν είδεν το ταλέντον εμπόρηεν να σκαρώσει τζαι μιαν μελωδιάν. Μα οι πιο πολλοί επροσαρμόζαν δικούς τους στίχους σε μελωδίες παλιές. Ετραούδαν το πολλές φορές, κάθ' ημέρα. Άμαν, λοιπόν, ένοιωθεν ότι άξιζεν τον κόπον να το ακούσουν τζ' άλλοι, ετραούδαν το δημόσια στο πρώτον γλέντιν· γάμον, βαφτίδια, Σήκωσες¹⁷ κ.λπ. Αν επαίρναν που το κόσδινον ήταν να το πκιάουν τζ' άλλοι, να πάει πάρα κάτω, τζαι με τα γρόνια να το ονομάζουμεν σήμμερα «παραδοσιακόν».

16 κοπάδι
17 αποκριές

Ας έρτουμεν τωρά στες διάφορες παραλλαγές των τραουδικιών. Όπως τα τραούδκια εμαθθαίννονταν τζ' επηαίνναν πάρα τζει που στόμαν του στομάτου, ήταν φυσικόν, ο καθένας, χωρίς να το επιδιώκει, να κάμνει την δικήν του ερμηνείαν, αφού εν ήταν δυνατόν να τα ακούσει πολλές φορές. Επίσης, ανάλογα με τες φωνητικές δυνατότητες που είδεν, είτε θα το έκαμνεν πιο απλόν, είτε θα του έβαλλεν πιο πολλά κεντήματα. Η διάδοση των τοπικών φωνών που την μιαν περιοχίν στην άλλην τζαι η δημιουργία διάφορων παραλλαγών εγίνετον κυρίως με τες εποχιακές μετακινήσεις για γεωργικές τζαι εμπορικές δραστηριότητες. Το θέρος στην Μεσαρκάν, τα τεράτδια¹⁸, οι κρασοπούλhes, τα παναϋρκα, οιπραματευτάες κ.λπ. Έτσι, στα πολλά παλιά χρόνια, που εν υπήρχαν ούτε καν τούτες οι μετακινήσεις, τα τραούδκια τζαι οι φωνές είχαν τοπικόν χαρακτήραν τζαι ήταν γνωστά σε στενές περιοχές.

Οι συνθήκες τούτες που αναφέραμεν, σήμερα εν υπάρχουν. Για να μπορέσει, λοιπόν, ο σημερινός ερμηνευτής να ερμηνεύσει τζαι να μεταφέρει έναν παραδοσιακόν τραούδι, θα πρέπει, κατά κάποιον τρόπον, να δημιουργήσει τες συνθήκες για να μπορέσει να μπει στο πνεύμαν των τραουδικιών. Ας τα πκιάσουμεν, όμως, έναν-έναν που την αρκήν.

Εσωτερική ανάγκη: Σήμερα, αν έδεις έναν καμόν, υπάρχουν διλιάες τραούδκια. Ντζίζεις του κινητού σου, χαϊδεύεις το τζαι παίζει σου το τραούδι που θέλεις τζαι περνά σου ο καμός. Οι ίδιες, όμως, ανάγκες που υπήρχαν πριν εκατόν χρόνια υπάρχουν τζαι σήμερα. Έχουμεν προσωπικές απόψεις, προβληματισμούς, κρίσην ταυτότητας, ανάγκην για επικοινωνίαν που προέρχεται που άλλου είδους μοναξιάν, τον διαχρονικόν έρωταν, έστω τζαι άλλωσπως. Τούτα ούλλα εν' οι σημερινές εσωτερικές μας ανάγκες.

Περιβάλλον: Για να υποκαταστήσουμε το περιβάλλον, όσον αφορά τα ακούσματα, πρέπει να ακούσουμε πολλήν παραδοσιακήν μουσικήν. Η δική μου η γενιά ήταν η τελευταία που εβίωσεν την εποχήν τζαι έδει αρκετά ακούσματα. Οι ερμηνευτές των κατοπινών γενιών μπορούν να ανατρέξουν σε αρχεία τζαι σε ερμηνείες πιο παλιών ερμηνευτών. Να γεμώσουν, δηλαδή,

την δοξαμένην τους με πολλά ακούσματα, σε βαθμόν που να εγκατασταθούν μέσα τους. Μέσα σ' έναν κούζον¹⁹, αν βάλλεις γάλαν έννα κάμεις χαλλούμια τζαι άλλα γαλακτοκομικά. Αν βάλλεις αναψυκτικόν, ο καλλύττερος χημικός του κόσμου να είσαι, εν πρόκειται να κάμεις χαλλούμια. Έτσι τζαι με τα τραούδια. Αν δεν ακούσεις πολλήν παραδοσιακήν μουσικήν, την καλλύττερην φωνήν να έδεις, εν πρόκειται να τραουδήσεις παραδοσιακόν τραούδιν.

Είπαμεν για το μουσικόν περιβάλλον τον παλιόν τζαιρόν. Υπάρχει, όμως, τζαι η άλλη πτυχή του περιβάλλοντος. Ο τρόπος ζωής, οι αξίες, τα προβλήματα. Για να μπορέσει κάποιος να μπει στο πνεύμαν του παραδοσιακού τραουδικιού, πρέπει με κάποιον τρόπον να τα κατανοήσει τούτα ούλλα. Υπάρχει ο τρόπος. Ας ιβκούμεν έξω, να πάμεν στα χωρκά, να συναντήσουμεν τζαι να κάμουμεν παρέαν με αθρώπους που τα κουβαλούν ακόμα. Να κάτσουμεν μιτά τους στον καφενέν, ν' ακούσουμεν τες ιστορίες τους, τα προβλήματα τους. Ν' ακούσουμεν παραμύθκια. Τζαι, προ παντός, την γλώσσαν τους. Να διακιάβασουμεν παλιά κείμενα, λαογραφίαν.

Προσωπική σφραγίδα: Ερκούμαστιν τωρά στην προσωπικήν σφραγίδαν που έβαλλεν ο κάθε ερμηνευτής λόγω του ότι εν είδεν την δυνατότητα να ακούσει το τραούδι πολλές φορές. Για τούτον, μπορούμεν να κάμουμεν το εξής: Ακούουμεν το τραούδι μιαν, δκυο, τρεις φορές. Έστερα τραουδούμεν το για κάμποσον τζαιρόν, δίχα να το ακούουμεν. Άμαν καταλάβουμεν ότι το εχωνέψαμεν, συγκρίνουμεν το με τζείνον που ακούσαμεν. Αν η δοξαμένη μας ήταν γεμάτη με ήχους παραδοσιακούς, τότε θα διαπιστώσουμεν ότι το αποτέλεσμαν εν' το ίδιον τραούδιν, αλλά δικόν μας. Σε περίπτωση που διαπιστώσουμεν ότι εξωμακρίσαμεν²⁰ πολλά που το αρχικόν, ξαναδοτζιμάζουμεν, με τον ίδιον τρόπον.

Αν εφαρμόσουμεν άλλην μέθοδον, δηλαδή να το ακούουμεν συνέχεια τζαι να το τραουδούμεν ώστι να το κάμουμεν τέλλεια το ίδιον, εννά 'χουμεν έναν πιστόν αντίγραφον. Το τραούδι, δηλαδή, έννα περάσει που το φτιν στο στόμαν. Εν' πολλά

19 πήλινο αγγείο
20 απομακρυνθήκαμε

- 12 μιτσί²¹ η απόσταση για να προλάβει να αφομοιωθεί. Πρέπει να μπαίνουν που το φτιν, να πηαίνουν ως τα νύδια των ποδικιών μας, να περνά που την καρκιάν τζ' ύστερις να βκαίνουν που το στόμαν μας. Μόνον έτσι έννα γινεί δικόν μας.

Μέρος 4ον

Στο προηγούμενον κείμενον εκαλύψαμεν σε κάποιον βαθμόν το τι μπορεί να κάμει ο σημερινός ερμηνευτής της ΠΜΚ. Ως αποτέλεσμαν κάποιων διαπιστώσεων μου των τελευταίων χρόνων, θα αναφερθώ τζαι σε τούτα που, κατά την γνώμην μου, πρέπει να αποφύγει ο σημερινός ερμηνευτής.

Οι διφωνίες στην παραδοσιακήν μας μουσικήν: Πριν μερικά χρόνια υπήρχεν η τάση κάποια μουσικά σχήματα να χρησιμοποιούν διφωνίες στα παραδοσιακά μας τραούδια. Ήταν μάλιστα έναν σημείον τριβής σε προσωπικές συναντήσεις τζαι επίσημες συζητήσεις. Σήμερα παρατηρώ ότι το φαινόμενον επεριορίστηκε πολλά. Προσωπικά πιστεύκω ότι οι διφωνίες δεν έχουν θέση στην παραδοσιακήν μας μουσικήν. Υπάρχουν πολλά επιχειρήματα, μα έννα περιοριστώ σε τρία που τα θεωρώ τα πιο σημαντικά:

- Σε όσες παλιές ηχογραφήσεις έχουμεν σήμερα στην διάθεσιν μας, που διάφορα αρχεία, εν υπάρχουν διφωνίες. Ούτε τζ' εγώ στες τόσες καταγραφές μου τα τελευταία 30 χρόνια εσυνάντησα απλούς ανθρώπους να τραουδούν οποιαδήποτε τραούδια τζαι να κάμουν δεύτερες φωνές.
- Στα δημοτικά μας τραούδια την πρώτη θέση είδεν την πάντα ο λόγος, το περιεχόμενον, δηλαδή, των στίχων τζαι ύστερα οτιδήποτε άλλον. Οι διφωνίες αποδυναμώνουν τον λόγον, φέρνουν, δηλαδή, σε πρώτον πλάνον την αρμονίαν, με αποτέλεσμαν να μεν αφήνουν να ακουστεί καθαρά ο στίχος.
- Το σημαντικότερον, όμως, εν' το εξής: Για να μπορεί να θεωρηθεί έναν τραούδιν δημοτικόν, θα πρέπει, ανάμεσα σε άλλα, σε μιαν τυχαίαν παρέαν αν αρέψει κάποιος να τραουδά, να μπορούν οι υπόλοιποι, ύστερα που μιανδκου στροφές, να τον ακολουθήσουν, χωρίς να έχουν

οποιαδήποτε μουσική παιδείαν. Μπόρει, λοιπόν, ο μέσος Κυπραίος, χωρίς μουσικές γνώσεις, να κάμει διφωνίες σε έναν τραούδι; Σίγουρα όχι. Μπορεί τούτον να είναι σε θέση να το κάμουν κάποιοι άλλοι, ευρωπαϊκοί λαοί, γιατί εν' μέσ' στην παράδοσή τους. Εμείς, όμως, όχι. Γιατί η μουσική μας παράδοση έδει άλλες ρίζες.

Η μίμηση του πρωτότυπου: Πολλά που τα τραούδια μας, όπως αναφέραμε σε άλλον κείμενον κατάγονται που την Μικράν Ασίαν. Τζ' εφτάσαν εις την Κύπρον, είτε που την συνεργασίαν Μικρασιατών μουσικών με τους Κυπραίους μουσικούς, είτε που την επαφήν των Μικρασιατών προσφύγων με τον κόσμον ύστερις που την μικρασιατικήν καταστροφήν του 1922. Οι μουσικοί μας, όμως, μα τζαι ο κόσμος εν αντιγράφαν τούτα τα τραούδια ακριβώς όπως ήταν. Επροσαρμόζαν τα στο τοπικόν ύφος τζαι στην τοπικήν ιδιοσυγκρασίαν. Αφομοιώνναν τα τζ' εκάμναν τα δικά τους. Κάποιες φορές, μάλιστα, επικιάνναν μόνον την βασικήν μελωδίαν τζ' εβάλλαν άλλους στίχους, με αποτέλεσμαν έναν τραούδι που στην αρχικήν του μορφήν ήταν, για παράδειγμα, ερωτικόν, να γίνεται σατυρικόν ή άλλου περιεχομένου. Με λλία λόγια εδημιουργήθηκαν οι κυπριακές παραλλαγές των τραουδικιών. Έχουμεν, για παράδειγμα, την «Βράκαν», που στην Μικράν Ασίαν υπάρχει ως «Κόνιαλης», τον «Κατιφέν» με τον ίδιον τίτλον στην Μικράν Ασίαν, κ.ά.

Σήμερα παρατηρείται το φαινόμενον κάποιοι να ανατρέχουν στες παλιές, μικρασιάτικες, ηχογραφήσεις τζαι να παρουσιάζουν ως παραδοσιακά της Κύπρου την πρωτότυπην τους μορφήν, αντικαθιστώντας την κυπριακήν παραλλαγήν. Έννεν κακόν να ψάχνεις την πηγήν, με σκοπόν να μάθεις την ιστορίαν των τραουδικιών. Μα τα τραούδια που ανήκουν στον κορμόν της παραδοσιακής μας μουσικής εν' τζείνα που αφομοιωθήκαν που τον κόσμον. Τα πρωτότυπα έχουν την δικήν τους σημασίαν εν τζαι την δικήν τους θέσην, που δεν την αμφισβητά κανένας.

Το ρεπερτόριον: Ένας ερμηνευτής, ή έναν μουσικόν σχήμαν, οφείλει σε κάθε του πρόγραμμα, ανάλογα φυσικά με την περίπτωσιν, να καλύπτει σε κάποιον βαθμόν ούλλον το φάσμαν της παραδοσιακής μας μουσικής, για να διά μιαν αντιπροσωπευτικήν εικόνα. Κατά την γνώμην μου, έννεν σωστόν, είτε γιατί

μας αρέσκει κάποια κατηγορία τραουδικιών, είτε γιατί τα καταφέρνουμε καλλύττερα, είτε γιατί εν' πιο ευκολοχώνευτα, να τα πελεκούμεν²² συνέχειαν, μανιχά τζείναι. Γιατί έτσι διούμεν λανθασμένην εικόναν της μουσικής μας. Εξαίρεσην μπόρουμεν να κάμουμεν μόνον άμαν κάμνουμεν κάποιον ειδικόν πρόγραμμαν, αφιερωμένον σε μιαν κατηγορίαν τραουδικιών.

Το ύφος της ΠΜΚ: Αν δούμεν την παραδοσιακήν μουσικήν του Ελληνισμού στο σύνολον της, διαπιστώννουμεν ότι κάθε μουσική περιοχή, εκτός που την μελωδίαν, τον ρυθμόν τζαι την γλωσσικήν ιδιομορφίαν, ξεχωρίζει που το ύφος τζαι το χρώμαν της. Ιδίως σε μουσικές περιοχές που μοιάζουν μεταξύν τους, εν' το ύφος τζαι το χρώμαν που καθορίζει την ταυτότητα της κάθε μουσικής περιοχής.

Σήμερα παρατηρείται το φαινόμενον αρκετοί ερμηνευτές, νέοι, μα τζαι παλιοί, να τραουδούν τα παραδοσιακά μας τραούδκια στην σωστήν μελωδίαν, στον σωστόν ρυθμόν, μα σε άλλον ύφος – μικρασιάτικον, νησιώτικον, ρεμπέτικον κ.λπ. – τζαι μάλιστα πιστεύουσι ότι έτσι κάμνουσι τα καλλύττερα. Τούτον οφείλεται σε τρεις βασικούς λόγους.

- Στο σύνδρομον χαμηλής αυτοεκτίμησης, που μας κάμνει να πιστεύουμεν ότι το ξένον εν' πάντα καλλύττερον. Έτσι, αφού το δικόν μας έννεν τόσον καλόν, μπολιάζουμεν το με το ξένον για να «ομορφίσει».
- Στην κατεύθυνσην που διούν στους σπουδαστές μουσικών σπουδών σε σχολές στην Ελλάδα. Δηλαδή μαθηαίννουσι όργανα τζαι τραούδκια που διάφορες περιοχές της Ελλάδας, ενώ παραλείπουσι την Κύπρον σαν μουσικήν περιοχήν για διάφορους λόγους. Αλλά, τζ' αν την έχουν στο πρόγραμμαν, εν διαθέτουσι τους κατάλληλους δασκάλους για να την μεταδώσουσι.
- Στο γεγονός ότι εν περιορίζουσι στα δικά μας, αλλά τραουδούν 'πο ούλλα. Τούτον έννεν κατ' ανάγκην κακόν. Το κακόν ένι που τα τραουδούν ούλλα στο ίδιον ύφος. Αν κάποιος ερμηνευτής έσει την δυνατότητα να τραουδά το κάθε τραούδι σύμφωνα με το ύφος τζαι το χρώμαν της μουσικής του περιοχής, ας το κάμει. Μα θαρκούμαι πως γρειάζεται πολλή μαστορκά τζαι πείρα για να καταφέρει

κάποιος κάτι τέθιοι. Προσωπικά πιστεύω το εξής: Η Κρήτη κάμνει γραβιέραν, η Μυτιλήνη λαδοτύριν, η Ήπειρος φέτταν, η Κύπρος χαλλούμιν. Ας κάμουμεν λοιπόν χαλλούμιν. Που τα άλλα τυρκά κάμνουν οι άλλοι, πολλά καλλύτερα που μας. Ούτε τζαι γίνεται να κάμουμεν τυρίν που να γράφει πό 'ξω «χαλλούμιν» τζ' η γεύση του ν' αθθυμίζει λλιόν που ούλλα τ' άλλα. Έννεν σωστή συμπεριφορά απέναντι στον πελάτην. Τζ' έννεν με σύμφωνον με τα ευρωπαϊκά πρότυπα...

Ο ελληνικός πολιτισμός μοιάζει με έναν ψηφιδωτόν που αποτελείται που πολλές-πολλές ψηφίδες σε διάφορα χρώματα, τοποθετημένες με μαστορκάν ούτως ώστε να αποτελούν έναν σπουδαίον, πανέμορφον έργον τέχνης. Αν κάμουμεν ούλλες τες ψηφίδες μπλε, είνταν ποννά 'χουμεν ομπρός μας; Μιαν μπλε πλάκαν. Αρέσκει σας μια μονόχρωμη πλάκα οξά έναν πολύχρωμον ψηφιδωτόν; Αν θέλουμεν, λοιπόν, να διατηρήσουμε τούτην ούλλην την ομορκιάν του πολιτισμού μας, ας διαφυλάξουμε ως κόρην οφθαλμού την τοπικήν μουσικήν μας ταυτότηταν. Άλλωσπως έννα χαθεί μέσα στα άλλα ούλλα.

Μέρος 5ον - Τελευταίον

Με όσα είπαμεν στα προηγούμενα κείμενα θαρκούμαι πως εγίνην ολοφάνερν, πόσην ευθύνην έχουμεν εμείς οι ερμηνευτές απέναντι στες γενιές ποννά 'ρτουν ταπισών μας²³ για την διατήρησιν της Παραδοσιακής μας Μουσικής (ΠΜΚ). Εξόν²⁴ όμως που τες μελλούμενες γενιές, οφείλουμεν σεβασμόν τζαι στους σημερινούς μας θεατές τζαι ακροατές. Έχουμεν υποχρέωση να διούμεν στον κόσμον το καλόν, το μελετημένον, τζαι προπαύον το τίμιον.

Δυστυχώς όμως έννεν πάντα έτσι τα πράματα. Κάποτε προσφέρουμεν στον κόσμον ό,τι λάχει, τζαι τολμώ να πω, ακόμα τζαι σαβούραν σε ό,τι έσει να κάμει με την παράδοση - τραούδικια, ποιήματα στην κυπριακήν διάλεκτον, ραδιοφωνικά τζαι τηλεοπτικά προγράμματα. Τζαι τούτοι που το κάμνουν έχουν πάντα το εξής επιχείρημαν: «Μα του κόσμου αρέσκει του». Τζ'

23 μετά από μας
24 εκτός

απαντώ: Έχουμε έναν διψασμένον, κοριζιασμένον²⁵ της δίψας. Τζαι διούμεν του νερόν που την κολύμπαν²⁶, γεμάτον λαχτάρους²⁷, μέσα σε έναν αγιωμένον²⁸ μαστραππίν²⁹. Έννα το πει τζ' έννα πει τζ' ευκαριστώ. Αν του βάλουμεν, όμως, δίπλα - δίπλα το μαστραππίν με το νερόν της κολύμπας τζαι έναν ποτήριν με καθαρόν, δροσερόν νερόν που την πηγίν, σίουρα έθθα προτιμήσει το νερόν της κολύμπας. Ας μεν εκμεταλλευκούμαστιν, λοιπόν, την δίψαν του κόσμου τζαι να τον ποτίζουμεν ό,τι νά 'νι. Ας του δώσουμεν νερόν καθαρόν που τες δροσερές πηγές του τόπου μας. Δικαιούται το.

Έσει όμως τζ' έναν άλλον ερώτημαν που πρέπει να απαντήσουν όσοι χρησιμοποιούν το επιχειρήμαν «μα του κόσμου αρέσκει του». Πόσην ευθύνην κουβαλούμεν εμείς για την καλλιέργειαν του καλού ή του κακού γούστου στον κόσμον; Εγώ λαλώ τεράστιαν! Για τούτον ας βάλουμεν τα δυνατά μας, τζαι με τιμιότητα, να βάλουμεν ξανά την ΠΜΚ στον τρόπον ψυχαγωγίας του σημερινού κόσμου της Κύπρου. Ποιοτικής ψυχαγωγίας που προσφέρει ταυτόχρονα μέσα που το τραούδι πληροφορίες για τον τρόπον ζωής, τα ήθη τζαι τες αξίες των προηγούμενων γενιών, προζύμιν για το κτίσιμο της σημερινής μας, τραυματισμένης, ταυτότητας.

Σε τούτην την σειράν κειμένων, είμαμεν για το παρελθόν της ΠΜΚ τζ' εδώκαμεν όσον εγίνετον την εικόναν για το παρών, που θέλω να την ολοκληρώσω με κάτι τελευταίον.

Σημερινή στροφή προς την παραδοσιακήν μουσικήν:

Σήμερα μπορώ να πω ότι υπάρχει σημαντική στροφή που τους νέους προς την παραδοσιακήν μας μουσικήν, τζαι τούτον οφείλεται σε διάφορους λόγους:

- Η δημοτικότητα που αποχτήσαν κάποιοι αθρόωποι που ασχοληθήκαν με την παραδοσιακήν μουσική έδωσαν κίνητρον τζαι σε άλλους, παλιούς μα τζαι νεότερους, να κάμουν το ίδιον.
- Ο δεύτερος λόγος, όσον τζ' αν μας φαίνεται παράξενον, έδει

25 κορακιασμένο
26 λιμνούλα με βρόχινο νερό
27 προνύμφες κουνουπιών
28 σκουριασμένο
29 τενεκεδένιο κύπελο

να κάμει με έναν ψυχολογικόν μας πρόβλημα, τον μιμητισμόν. Εχτιμούμεν κάτι μόνον άμαν δούμεν ότι το κάμνουν τζαι άλλοι, που τους θεωρούμεν καλλύττερους που 'μάς. Εν πειράζει, όμως, αφού εν' για καλόν... Τζαι εξηγούμαι. Όσον τζαιρόν οι νέοι μας εν' εις τα λύκεια, το ενδιαφέρον τους για την παραδοσιακήν μουσικήν εν' ελάχιστον για να μεν πω τζιόλας ότι την θωρούν με απαξίωσιν. Άμαν πάσιν, όμως, έξω για σπουδές, κυρίως στην Ελλάδα, που η στροφή προς την παραδοσιακήν μουσικήν εξεκίνησεν πιο πριν τζαι σε πιο έντονον βαθμόν, τότε αποκτούν ενδιαφέρον τζαι για την δικήν μας μουσικήν. Τζ' άμαν στραφούσιν πίσω, που την μιαν όσοι έχουν μουσικήν κατεύθυνσην αρκεύκουν να ασχολούνται με την ΠΜΚ τζαι που την άλλην, οι υπόλοιποι γίνονται καλοί ακροατές τζαι "fun" της ΠΜΚ.

- Τα Μουσικά Λύκεια, τα τελευταία είκοσι χρόνια τζαι οι μουσικές σπουδές εβοηθήσαν επίσης στην στροφήν των νέων προς την παραδοσιακήν μας μουσικήν.

Ύστερις που το παραελθόν τζαι το παρών της ΠΜΚ, για να είμαστιν εντάξει πρέπει να πούμεν τζαι για το μέλλον. Ειδεμή εν' σάννα μεν είπαμεν τίποτε.

Το μέλλον της παραδοσιακής μας μουσικής: Τούτον εν' έναν δύσκολον ερώτημαν. Ύστερα που πολλούς συλλογισμούς, εκάτάληξα στο εξής: Η συνέχιση της ΠΜΚ μπορεί να γίνει σε τρία επίπεδα:

- Έρευνα για αδημοσίευτα τραούδκια, ή για τραούδκια που να μεν έχουν ηχογραφηθεί που σύγχρονους ερμηνευτές, τζαι στην συνέχειαν ερμηνεία τζαι διάδοση με τον τρόπον που ανάλυσα προηγουμένως.
- Επανερμηνεία τραουδικιών που ηχογραφηθήκαν που πιο παλιούς, με την ίδια μέθοδον.
- Διασκευές παραδοσιακών τραγουδιών τζαι νέες συνθέσεις βασισμένες στην παραδοσιακήν μας μουσικήν όι μόνον εν' αποδεκτές, αλλά τζαι αναγκαίες, με την προϋπόθεσησιν να δηλώννεται ότι πρόκειται για διασκευήν ή νέαν σύνθεσην. Η θεματολογία, μάλιστα, μπορεί ναν διαφορετική τζαι να ανταποκρίνεται στες ανάγκες, τους προβληματισμούς τζαι τες ευαισθησίες της σημερινής κυπριακής κοινωνίας. Για να μπορούν να εξυπηρετήσουν τον στόχον τους, τέθοικεις

δημιουργίες πρέπει να βασίζονται στις παραδοσιακές μελωδίες τζαι τους ρυθμούς. Τζ' οι δημιουργοί, εξόν που το ταλέντον, τζαι την δοξαμένην τους γεμάτην παραδοσιακήν μουσικήν, εν' καλόν να έχουν σαν κύριον προσόν τον σεβασμόν στην παράδοση.

Δημιουργία νέας κατηγορίας μουσικής: Παραδοσιακή μουσική με την μορφήν τζαι το περιεχόμενον που εξέραμεν παλιά εν ιμπόρει να υπάρξει ποδά τζαι δα³⁰. Οι δημιουργίες πόννα προκύψουν με τους πιο πάνω τρόπους μπορούν να αποτελέσουν μιαν νέαν κατηγορίαν τραουδικιών, της οποίας το κοινόν χαρακτηριστικόν νάν ότι βασίζεται στην παραδοσιακήν μας μουσικήν. Τέθκοια τραούδκια τζαι μουσικές συνθέσεις πόννα αγαπηθούν τζαι να περάσουν στον κόσμον τζαι να αντέξουν στον χρόνον, μπορεί ύστερα που εκατόν χρόνια οι απόγονοι μας να τα ονομάσουν «Παραδοσιακήν Μουσικήν της Κύπρου».

Θέλω να κλείσω τούτην την σειράν κειμένων για την ΠΜΚ με μιαν προσωπικήν κατάθεσην. Πολλές φορές σε συνεντεύξεις είτε ειλικρινά είτε από φιλοφρόνηση χαρακτηρίζουν με «υπηρέτην της παράδοσης», τζαι απαντώ πάντα, περίπου με παρόμοιον τρόπον.

«Μα την αλήθειαν εν' υπηρετώ ούτε την παράδοση ούτε τον τόπον μου, μήτε κανέναν. Αντίθετα νοιώθω ότι επήρα πολλά. Γιατί η ενασχόληση μου με την παράδοση έδωκεν μου την ευκαιρίαν να γνωρίσω τον πλούτον του πολιτισμού μας, τες ομορκίες του τόπου μας, τους απλούς αθθρώπους του λαού μας, τζαι τες αξίες τους. Τον λον τ' αδρώπου, την αδρωπιάν τζαι το γεναικάτον. Τζ' ακόμα κάτι σπουδαίον. Αμαν τραουδώ τζαι βάλλω μέσα μου τραούδκια που μπορεί τζαι νά 'χουν ηλικιάν δκυο διλιάων γρονών, τζ' αν καταφέρω να τα πάρω τζ' εγιώ αλλό δίλια πάρα τζει, η ζωή μου εν περιορίζεται στα ογδόντα, εκατόν γρόνια που ζει ένας θνητός. Μα γίνουμαι τριών διλιάων γρονών».